

1

2

Ogroženi metulji vlažnih travnikov

//Valerija Zakšek

1: Temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*) na cvetu hranilne rastline.
foto: Rudi Verovnik

2: Samica strašničega mravljiščarja (*Maculinea teleius*) skriva modrino zgoranje strani kril.
foto: Rudi Verovnik

V Sloveniji živi okoli 3200 vrst metuljev (Lepidoptera), med katerimi je 187 vrst dnevnih. Deset vrst živi izključno na vlažnih travnikih. To so vlagoljubne ali higrofilne vrste dnevnih metuljev. Gosenice večine vrst se prehranjujejo le z določenimi vrstami rastlin, zato te vrste imenujemo mono- ali oligofagne. Prav specializirana povezava z določeno hranilno rastlino je še posebej značilna za vlagoljubne vrste metuljev, zato je razširjenost le-teh pogosto odvisna od razširjenosti hranilnih rastlin.

Glavni dejavnik, ki ogroža metulje vlažnih travnikov, je izginjanje njihovega življenjskega prostora. Ker so najbolj na udaru vlažni in močvirni travniki in tako tudi rastline, ki rastejo na njih, bi bilo zmotno pričakovati, da se vlagoljubnim vrstam metuljev piše kaj bolje kot njihovemu življenjskemu prostoru. Ne pozabimo, da je nastanek velikega dela travnatih površin v srednji Evropi posledica človekove aktivnosti na tem območju v preteklosti. Vlažne travnike so zaradi visoke talne vode običajno pokosili šele pozno poleti ali jeseni, seno pa so uporabili za steljo. Odrasli osebkovi vlagoljubnih vrst metuljev so tako lahko v poletnem času nemoteno srkali nektar, se parili in odložili jajčeca, iz katerih so se kasneje razvile gosenice. Hkrati pa so kmetje s košnjo preprečili zaraščanje. A v zadnjih nekaj desetletjih so prav vlažni travniki tisti tip življenjskega prostora, ki ga je človek tudi najbolj preoblikoval. Z izsuševanjem, spreminjanjem v velike monokulturne poljedeljske površine in z intenzivno rabo (z uporabo kemičnih sredstev ter povečanim številom košenj v eni vegetacijski sezoni) je zelo spremenil njihovo predhodno podobo. S širjenjem mest in naselij je veliko travnatih površin za vedno izginilo. Omenjeni dejavniki pa neposredno ali posredno vplivajo na pestrost in številčnost rastlinskih vrst. Tako so za posamezne vrste metuljev izginile hranilne rastline, ki so ključne za razvoj gosenic. Na intenzivno gojenih travnikih je tudi vedno manj cvetočih rastlin, ki so vir nektarja za odrasle metulje. Na manjših še ohranjenih območjih so zaradi ne-

donosnosti vlažnih in močvirnih predelov košnjo popolnoma opustili in zato se vedno bolj zaraščajo. Prav to je razlog, da so vlagoljubne vrste dnevnih metuljev vedno bolj ogrožene in potrebne posebne varstvene pozornosti.

V Sloveniji lahko med vlagoljubne uvrstimo naslednje vrste dnevnih metuljev: močvirski (*Lycaena dispar*) in škrlatni cekinček (*Lycaena hippothoe*), strašnični (*Maculinea teleius*) in temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*), močvirski livadar (*Brenthis ino*), srebrni tratar (*Clossiana selene*), močvirski pisanček (*Melitaea diamina*), barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*), jagodnjakov slezovček (*Pyrgus armoricanus*) in močvirski ostrozob (*Carcharodus floccifera*).

Barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) je ena izmed sedmih kritično ogroženih vrst evropskih dnevnih metuljev. Njegov življenjski prostor so nižinski močvirni in vlažni negojeni travniki, ki jih kosijo največ enkrat v letu, ponavadi konec meseca julija ali v avgustu. Odrasli osebkovi se pojavljajo v eni generaciji, v mesecu juniju in juliju. So slabi letalci in se večinoma zadržujejo med rastlinjem. Metulji se hranijo na cvetovih rastlin iz družin ostricevk (Cyperaceae) in nebinovk (Asteraceae), medtem ko se gosenice najpogosteje hranijo z listi modre stožke (*Molinia caerulea*), latovk (*Poa*) in šašev (*Carex*). V Sloveniji barjanske rjavčke poleg vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju lahko najdemo še na izjemno suhih travnikih na Krasu, Goriških Brdih in Čavnu ter na flišnih območjih ob morskoli obali.

Strašnični (*Maculinea teleius*) in temni mravljiščar (*Maculinea nausithous*) sta skupaj z drugimi mravljiščarji v Evropi zagotovo med ekološko najbolj ozko specializiranimi vrstami metuljev. Odrasli metulji se pojavljajo na travnikih s hranilno rastlino, zdravilno strašnico (*Sanguisorba officinalis*). V juliju in prvi polovici meseca avgusta na karminasto rdečih cvetnih glavah srkajo nektar, nanje samice odlagajo

jajčeca in kasneje se s cvetovi in semeni dva do štiri tedne hranijo tudi gosenice. Ko gosenice zapustijo cvetove zdravilne strašnice, na tleh čakajo na rdeče mravlje iz rodu *Myrmica*. Gostiteljska vrsta strašničnega mravljiščarja je vrsta *Myrmica scabrinodis* in temnega mravljiščarja *Myrmica rubra*. Če se ne srečajo pravočasno, gosenica zaradi lakote pogine ali postane plen plenilcev. Gosenica na tleh izloča ogljikove hidrate, s katerimi mravljo prepriča, da je to ličinka njenega zaroda, zato jo mravlja odnese v svoje mravljišče. V mravljišču mravlje gosenicam prinašajo hrano, misleč da hranijo svoj zarod (podobno kot pri kukavici!). Gosenice lahko tudi plenijo mravlji zarod. S »kukavičjim« ali plenilskim načinom prehranjevanja gosenica pridobi večino telesne mase. V hladnem delu leta so gosenice v mravljišču neaktivne. Pozno spomladi pa se v zgornjih kamricah mravljišča zabubijo. Ko v začetku poletja iz bube prileze odrasel metulj, mora čim prej iz mravljišča, saj je kemično maskiranje popustilo in zato lahko postane plen mravelj. Ščiti ga ovoj dlakastih luskc, ki ob plenjenju ostane v celjustih plenilca. Res nenavaden, a natančno reguliran življenjski cikel!

Strašničnega mravljiščarja lahko srečamo v ustreznih življenjskih prostorih z zdravilno strašnico vse od Vipavske doline do Goriškega, medtem ko je areal razširjenosti temnega mravljiščarja v Sloveniji omejen le na njen severovzhodni del. Prav Goričko je območje, kjer se je ohranil sonaravni način kmetovanja in tako tudi največje populacije obeh vrst pri nas. Na posameznih vlažnih travnikih, kjer raste še močvirski svišč (*Gentiana pneumonanthe*), pa lahko najdemo še tretjo vrsto mravljiščarja, sviščevega mravljiščarja (*Maculinea alcon*). Tam lahko srečamo tudi močvirskega (*Lycaena dispar*) in škrlatnega cekinčka (*Lycaena hippothoe*), ki sta prav tako ogrožena prebivalca vlažnih travnikov. Samček močvirskega cekinčka imajo zgornjo stran kril živo oranžno obarvano, medtem ko so samičke zaradi črnih lis manj izrazitih barv. Škrlatni cekinčki letajo v eni generaciji letno, medtem ko močvirski cekinčki letajo v dveh: odrasli osebki prve generacije se pojavijo konec maja in v juniju, druge generacije pa konec julija in letajo vse do septembra. Nektar srkajo predvsem na navadni krlenki (*Lythrum salicaria*), špajkah (*Valeriana*) in metah (*Mentha*). Samičke odlagajo jajčeca v majhnih sku-

pinah na spodnjo stran listov različnih vrst kislic (*Rumex* sp.), ki so hranilne rastline gosenic tako močvirskega kot škrlatnega cekinčka. Gosenice prezimijo in se maja zabubijo na stebli ali ob osrednji listni žili na hranilni rastlini. Prvotni življenjski prostor močvirskega cekinčka so nižinski in močvirni vlažni travniki, vendar se pojavljajo tudi na vodnih jarkih, ki so porasli z visoko in gosto zeliščno vegetacijo in na opuščeni, zarasli gramoznicah. Škrlatni cekinček se poleg vlažnih travnikov lahko pojavlja tudi na suhih travnikih.

Barjanski okarček, močvirski cekinček, strašničnin in temni mravljiščar, ki so v Sloveniji zavarovani, imajo svoj prostor v Rdeči knjigi evropskih dnevnih metuljev, dodatku II Bernske konvencije in dodatku II in IV Habitatne direktive. Zanje so bila opredeljena tudi varstvena območja Natura 2000. Velika razdrobljenost in vedno manjše število ter velikost vlažnih travnikov gostijo majhne in ločene populacije teh ogroženih vrst. Zato so za njihov nadaljnji obstoj še toliko bolj potrebni pravilni in pravočasni ukrepi.

Na vlažnih travnikih v Sloveniji pa lahko srečamo še druge, a zato nič manj zanimive vrste dnevnih metuljev. Žal o njih vemo bistveno manj. Močvirski ostrozob (*Carcharodus floccifera*) se v Sloveniji pojavlja posamič in srečanja z njim so zelo redka. Največkrat je bil opažen na navadnem čistcu (*Betonica officinalis*), kjer se hranijo tudi gosenice. Iz skupih podatkov za to zavarovano vrsto pri nas kaže, da je to vrsta, ki iz naših krajev najhitreje izginja. V nasprotju z močvirskim ostrozobom je srečanje s katerim izmed pisančkov (močvirski livadar (*Brenthis ino*), srebrni tratar (*Clossiana selene*) in močvirski pisanček (*Melitaea diamina*)) na naših vlažnih travnikih bolj pogosto.

Naj bo to izziv, da boste prihodnje poletje, ko bo gnezditna sezona ptic že v zadnjih izdihljajih, na sprehodu ali izletu v naravo pozornost posvetili tudi kateremu izmed zgoraj omenjenih predstavnikov ali pa kateri drugi vrsti metulja, ki vas bo prav tako očarala! ●

3: Vlažni travnik z zdravilno strašnico (*Sanguisorba officinalis*)
foto: Leon Kebe

4: Samček močvirskega cekinčka (*Lycaena dispar*)
foto: Rudi Verovnik

5: Barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*)
foto: Rudi Verovnik